

TCO GRANSKAR:

**JAKTEN PÅ SUPERARBETS-
KRAFTEN FORTSÄTTER!**

#12/08

En analys av in- och
utelåsning på svensk
arbetsmarknad

2008-09-02 andra upplagan 2009-02-23

Författare:

Roger Mörtvik

Samhällspolitisk chef

Avdelningen för samhällspolitik, TCO

e-post: roger.mortvik@tco.se

Tel: 08-782 92 88

Kjell Rautio

Samhällspolitisk utredare

Avdelningen för samhällspolitik, TCO

e-post: kjell.rautio@tco.se

tel: 070-223 32 29

FÖRORD

Arbetet för full sysselsättning och utvecklande arbeten har alltid varit huvudfrågor för fackliga organisationer. Bakgrunden till detta är inte bara en förståelse för att många i arbete innebär ökad tillväxt och ökat välstånd. Ett grundläggande skäl är också att arbetslöshet och ohälsa innebär enorma samhällskostnader, stor ekonomisk belastning för individen och en ökad risk för social stigmatisering.

Den nuvarande regeringen har i sin retorik valt en ny benämning på detta problem – det så kallade ”utanförskapet”. Som visas i denna rapport är detta begrepp behäftat med stora definitionsproblem. Men detta gör inte ambitionen att minska antalet personer utanför arbetsmarknaden mindre angeläget.

För TCO har arbetet för ”fler i arbete och färre utanför” varit centralt under lång tid. Vi har visat hur viktig den ekonomiska tillväxten och politiken är för sysselsättningen. Vi har ställt krav på en mer aktiv jobbpolitik under lång tid. TCO har också stått i främsta ledet både för att kräva åtgärder mot sjukskrivningar och arbetslöshet, men också för att de sjukskrivna och arbetslösa ska få kvalificerade åtgärder och en anständig behandling.

I denna rapport visar rapportförfattarna på en oroväckande utveckling. Fram tonar en bild av en global arbetsmarknad med ökande krav på företag och anställda. Rapporten visar att arbetsgivare har blivit mer selektiva och kräver högre utbildning vid nyanställningar. Politik och åtgärder måste anpassas till detta.

Förhoppningsvis leder rapporten till en ökad förståelse för hur mekanismerna i den nya ekonomin påverkar arbetsmarknaden, hur detta riskerar att drabba personer med svag utbildningsbakgrund och dem som tappar i utbildningsvärde. Rapporten ger en förklaring till varför det behövs en modernare arbetsmarknads- och välfärdspolitik som ökar rörligheten på arbetsmarknaden och stärker löntagarnas utbildning och kompetens.

Stockholm september 2008

Sture Nordh

SAMMANFATTNING

I rapporten analyseras några viktiga delar i arbetsmarknadens funktionssätt. Vi visar att arbetsmarknaden har förändrats i grunden sedan 90-talskrisen när det gäller vilka krav som arbetsgivare ställer på de arbetssökande, med följd att risken för att bli stigmatiserad av frånvaro eller svag utbildning har ökat markant.

I rapporten visas att det riktiga ”utanförskapet” inte minskar alls utan att antalet personer som står riktigt långt från arbetsmarknaden är tämligen konstant och till och med ökar i vissa grupper. Varken den tidigare eller den nuvarande regeringens politik har rått bot på detta.

Vi menar att en viktig förklaring till misslyckandet är en övertro på att ökad tillväxt och efterfrågan på arbetskraft med automatik ska leda till jobb även för personer med svag anknytning till arbetsmarknaden. Men det handlar också om en övertro på betydelsen av att ekonomiska incitament för individen, i form av lägre ersättning och hårdare krav, leder till minskad utestängning från arbetsmarknaden.

Anledningen till denna felsyn är enligt vår bedömning en bristande kunskap om hur den moderna arbetsmarknaden fungerar; hur stark selekteringen av arbetskraft är och hur viktig utbildning har blivit för individens anställningsbarhet.

I rapporten ges tydliga belägg för hur arbetsgivarnas ökade selektion slår hårdast mot långtidssjukskrivna och långtidsarbetslösa.

- Endast sju av hundra arbetsgivare ser väldigt eller ganska positivt på att anställa sjukskrivna. Bara 13 procent är positiva till att anställa långtidsarbetslösa.
- Nästan sex av tio arbetsgivare är mycket eller ganska negativa till att anställa sjukskrivna. Nästan hälften är mycket eller ganska negativa till att anställa långtidsarbetslösa.
- Motståndet är i princip lika stort i små som stora företag, privat som offentlig sektor.

Mot bakgrund av dessa fakta påstår vi att regeringens ”reformer” inom sjukförsäkringsområdet, när det gäller att öka kraven på de sjukskrivna att söka annat jobb, i grunden är feltänkta. Sannolikt kommer denna politik bara att leda till att ännu fler hamnar i socialbidragsberoende.

Vi visar att den nuvarande politiken inom arbetsmarknadsområdet med sänkt ersättning till de arbetslösa och ökade krav på att ta första bästa jobb riskerar att bli kontraproduktiv. Detta leder till ökad inlåsnings i fel jobb, lägre produktivitet och riskerar dessutom att devalvera värdet av löntagarnas utbildning.

INLEDNING

Regeringen har lagt stor kraft på förändringar som syftar till att färre personer ska hamna utanför arbetsmarknaden. Ambitionen är lov- värd, men åtgärderna riskerar att bli verkningslösa och i viktiga avse- enden närmast kontraproduktiva.

Nya regler inom sjukförsäkringen kommer att ställa krav på den en- skilde att byta jobb vid längre sjukskrivning. Om den sjukskrivne inte får nytt jobb, vilket vi hävdar har blivit allt svårare, riskerar tiotusen- tals sjukskrivna att byta från sjukfrånvaro till socialbidragsberoende. Detta kommer i så fall att öka utelåsningen från arbetsmarknaden ytterligare för stora grupper.

En förutsättning för att regeringens politik ska ha en chans att fung- era är att arbetsgivare är intresserade av att anställa personer med en lång sjukskrivning eller arbetslöshet i bagaget.

Detta förefaller dock inte särskilt troligt. Riksrevisionen visade ex- empelvis nyligen att andelen av de långtidsinskrivna vid Arbetsför- medlingen som har någon form av funktionshinder ökat från 29 procent år 2006 till 32 procent i september 2007. En förklaring är att arbetsgivarna har blivit allt mer selektiva i sökandet efter den yppersta arbetskraften. Man söker i hög grad efter supermedarbete- re, där tidigare frånvaroperioder ses som tecken på låg produktivitet och hög risk. Detta leder till att löntagare med arbetslöshets- eller sjukdomserfarenhet trängs allt längre bak i jobbkön.

Denna verklighet bekräftas av våra analyser. I en undersökning, gjord för TCOs räkning, har SCB under vintern 2007 ställt ett stort antal frågor till personalchefer eller motsvarande vid näs- tan 1800 arbetsplatser. I denna rapport ska vi framförallt ana- lysa hur personalcheferna ser på att anställa personer som är sjukskrivna från ett annat arbete eller långtidsarbetslösa. Svaren förskräcker:

- Bara sju av hundra arbetsgivare ser väldigt eller ganska positivt på att anställa sjukskrivna. Bara 13 procent är positiva till att anställa långtidsarbetslösa.
- Nästan sex av tio arbetsgivare är mycket eller ganska negativa till att anställa sjukskrivna. Nästan hälften är mycket eller ganska ne- gativa till att anställa långtidsarbetslösa.

- Motståndet är i princip lika stort i små som stora företag, privat som offentlig sektor.

Arbetsgivarna ratar alltså sjukskrivna och långtidsarbetslösa, trots att vi i vintras då frågorna ställdes befann oss mitt i en dånande högkonjunktur. Ännu sämre jobbchanser får de som idag står längst ifrån arbetsmarknaden den dag konjunkturen viker.

Politiken – både från vänster och höger om blockgränsen – har misslyckats med att angripa den utsortering som pågår. Man har utgått ifrån felaktiga premisser; att ”alla” kommer att få arbete bara konjunkturen blir tillräckligt stark, eller att ”alla” kommer att få arbete bara piskan viner tillräckligt hårt eller lönen är tillräckligt låg.

Den arbetsmarknadspolitik som förs just nu riskerar att förvärra situationen ytterligare. Försämrade ersättningsnivåer och hårdare krav på de arbetssökande ska enligt teorin minska ”utanförskapet”¹, men riskerar i stället att leda till ökad inlåsning och fler utanför arbetslivet. Nedskärningarna av arbetsmarknads- och vuxenutbildningen försvårar också för den som står utanför arbetsmarknaden att ta sig in igen.

Åtgärderna bygger på en förlegad syn; att det för alla arbetslösa finns en given koppling mellan antalet sökta jobb och arbetslöshetstiden och att det automatiskt är bra för arbetsmarknaden om alla arbetslösa har så kort arbetslöshetstid som möjligt. I själva verket kan många långtidsarbetslösa söka jobb efter jobb utan att få något, samtidigt kan det vara bättre för samhället om den som söker jobb får mer tid att koncentrera sig på att hitta ett jobb som verkligen motsvarar hennes utbildnings- och kompetensnivå.

Färsk utbildning har blivit allt viktigare, både för den enskildes arbetsmarknadsvärde och för möjligheterna att upprätthålla hög sysselsättningsnivå. De allra flesta högutbildade har idag jobb som motsvarar deras utbildning. I själva verket har arbetslinjen i den moderna ekonomin i allt högre grad blivit lika med kompetenslinjen. I en kunskapsintensiv ekonomi blir det allt viktigare att arbetslöshetsförsäkringen ger inkomstrygghet vid arbetslöshet därför att den då fungerar som en försäkring mot risken att tappa värdet av den utbildning man har investerat i. När försäkringen urholkas ökar risken att den välutbildade förlorar värdet av sin utbildning vid arbetslöshetsperioder.

OECD pekar i omfattande forskningsöversikter på att försämringar av arbetslöshetsförsäkringen leder till minskad produktivitet. Personer som har jobb med lägre produktivitet (men större trygghet) blir mindre benägna att söka jobb med högre produktivitet (men ökad otrygghet).

¹ Begreppet ”utanförskap” är ett synnerligen problematiskt begrepp att använda sig av. Enligt regeringens egen definition bidrar såväl rapportförfattarna som Maud Olofsson och Fredrik Reinfeldt till att öka detta ”utanförskap” när de exempelvis är sjukskrivna på grund av influensa eller är hemma och vårdar sjukt barn. Detta säger naturligtvis lite eller ingenting om huruvida den grupp som står längst bort från arbetsmarknaden har det. Begreppet hjälper heller inte till vid en analys av hur situationen för de som lever under socialt och ekonomiskt pressade förhållanden utvecklats. Vi väljer därför att i denna rapport tydligt skilja mellan regeringens mer och porösa och luftiga begreppsdefinition av ”utanförskapet” och det som vi själva kallar för ”verkligt utanförskap”. Tillhöriga det ”verkliga utanförskapet” blir då arbetslösa med ohälsa och funktionsnedsättning, långtidsarbetslösa och socialbidragstagare. För en fördjupad kritik av utanförskapsbegreppet hänvisas till B. Jangenäs & L. Svenningsson (2008), Innanför utanförskapet – Ger Alliansregeringen en korrekt bild av ”utanförskapet” och vad kan göras åt utslagningen från arbetsmarknaden?

Effekten riskerar inte bara att bli fler som känner sig inlåsta i sina jobb, med sämre hälsa och lägre produktivitet som följd, utan också att rörligheten minskar och fler då blir utestängda från de jobb de behöver.

Att det skapas fler jobb är naturligtvis grunden till att fler ska kunna jobba. Men om vi på allvar vill komma till rätta med det ”verkliga utanförskapet” och stärka arbetslinjen måste utbildning och omställning, tydligare än idag, ställas i fokus för politiken. Inom välfärds- och arbetsmarknadspolitiken måste vi förändra perspektivet och stärka ett antal viktiga försvarslinjer:

- Åtgärderna måste sättas in redan när folk har jobb och syfta till att öka den frivilliga rörligheten och de anställdas arbetsmarknadsvärde. Det kräver omfattande och nya resurser till kompetensutveckling och omskolning, men också en väl utbyggd arbetslöshetsförsäkring som gynnar rörlighet och produktivitet.
- Åtgärderna måste sättas in tidigare och vara mer kvalificerade för de grupper som riskerar att förlora jobbet eller bli långtidssjukskrivna. Tydliga ekonomiska incitament behövs för att rehabiliteringsfrågorna ska bli en del av omställningsavtalen, men även arbetsmiljöarbetet och företagshälsovården måste stärkas.
- Åtgärderna måste bli mer flexibla, kvalificerade och individuellt anpassade för den som redan är arbetslös eller sjukskriven. För många räcker det inte med att förmedling av lediga jobb eller ökade krav på aktivitet. Utbildning måste vara en rättighet och i vissa fall en skyldighet för den individ som behöver komma igen på arbetsmarknaden.
- Vissa personer har varit borta så länge från arbetsmarknaden att de inte längre kan komma tillbaka genom ett reguljärt jobb. För dem måste anställningsstöden förbättras och fler av dem måste få utbildning. Trots att arbetsmarknadsutbildning och anställningsstöd har visat sig vara de mest effektiva instrumenten har tyvärr resurserna till detta minskat de senaste åren.
- Det behövs också kompletterande åtgärder för dem som inte bedöms vara anställningsbara inom överskådlig tid, men som ändå har arbetsförmåga. Föreningslivet, parterna på arbetsmarknaden och den ideella sektorn skulle här kunna spela en mycket viktigare roll för att skapa en starkare social arbetsmarknad med stöd från samhället.

Om kampen mot det så kallade ”utanförskapet” förs genom att minska människors trygghet vid sjukdom och arbetslöshet, eller genom

att minska möjligheten till utbildning och kompetensutveckling, blir insatserna kontraproduktiva. En sådan politik ökar risken för inlåsnings i fel jobb. Den minskar också den positiva rörligheten på arbetsmarknaden och stänger därmed ute fler från jobbchanserna. Detta minskar också i förlängningen effektiviteten och produktiviteten i hela samhällsekonomin.

Allt fler politiska partier vill att "alla ska med". Men om det ska vara möjligt krävs konkreta åtgärder och en förnyad politik både från höger och vänster.

BAKGRUND – SYFTET MED RAPPORTEN

För några år sedan tog vi fram en rapport som fick titeln ”Jakten på superarbetskraften”.² I den visade vi att arbetsgivarna i allt större utsträckning, framför allt efter 90-talskrisen, börjat jaga en superarbetskraft som egentligen inte finns. Man selekterar allt hårdare vid nyanställningar, personer med lång sjuk- och/eller arbetslöshets-historia ratas i allt högre utsträckning av arbetsgivarna och hamnar längst bak i jobbkön.

² K. Rautio & R. Mörtvik, TCO-Granskar, Rapport nr 16/05, Jakten på superarbetskraften – Om arbetsgivares attityder till att anställa och effekter av frånvaro.

All frånvaro från arbetskraften, som inte beror på att man uppgraderat sin kompetens eller vidareutbildat sig, tenderar att bli en försvårande omständighet vid såväl lönesättning, framtida karriär som nyanställning.

Denna rapport är delvis en uppföljning av ”Jakten på superarbetskraften”. Vi vill analysera hur utvecklingen på arbetsmarknaden, när det gäller arbetsgivarnas selektion av arbetskraften, sett ut sedan vi senast på ett mer systematiskt och fördjupat sätt studerade frågan.

Ett annat motiv till att göra en uppföljning av ”Jakten på superarbetskraften” är att de frågeställningar som vi då formulerade kanske är mer aktuella idag än någonsin tidigare. Detta har främst att göra med regeringens ambitioner och strategi för att få ner sjuk- och ohälsotal och minska det så kallade ”utanförskapet”.

Grundtanken i regeringens politik är att fler personer ska fås att gå från en försörjning via sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna till jobb på den reguljära arbetsmarknaden. Detta är det uttalade motivet bakom åtstramningarna och nedskärningarna inom a-kasseområdet. De nya reglerna inom sjukförsäkringen (som börjat gälla fr.o.m. 1 juli 2008) kommer också att ställa hårdare krav på den enskilde att byta jobb vid en längre tids sjukskrivning. En förutsättning för att dessa ambitioner skall kunna uppnås är att när människor med lång sjukdoms- och arbetslöshetshistoria skall söka jobb på den reguljära arbetsmarknaden måste det också finnas arbetsgivare som verkligen vill och kan anställa dem.

Finns det inget eller ringa intresse hos arbetsgivarna att anställa dessa människor riskerar de annars att hamna i ett mer permanent och ”verkligt utanförskap”, d.v.s. bli beroende av kommunalt ekonomiskt bistånd (socialbidrag).³ I denna rapport ska vi undersöka om vi redan idag kan märka några tendenser i denna riktning.

³ I denna rapport används begreppen ”ekonomiskt bistånd” och den äldre benämningen ”socialbidrag” som synonymer. När vi i rapporten använder begreppet ”socialbidragstagare” så ska detta därför läsas som en synonym till ”biståndstagare” eller ”mottagare av kommunalt ekonomiskt bistånd” och tvärtom.

Också i det urbana och högutbildade Sverige finner vi en växande otrygghet till följd av personalnedskärningar parad med en omfattande erfarenhet av omorganisation på den egna arbetsplatsen.⁴ Allt fler inom tjänstemannayrkena upplever därför psykisk press och stress i det egna arbetet. Detta aktualiserar vikten av väl utbyggda trygghets- och inkomstförsäkringar också för dessa grupper.

4. Se K. Rautio och R. Mörtvik, TCO-Granskar, Rapport nr 02/07, Kompetent, Loyal och otrygg – Medelklassen i den globala ekonomin där vi närmare analyserat den situation som medelklassen idag ställs inför till följd av de krav som globaliseringen för med sig.

De dynamiska delarna av vår ekonomi har blivit och fortsätter att bli allt mer föränderliga, något som naturligtvis har positiva sidor för samhällsekonomin i stort. Den andra sidan av myntet är att riskerna för att den anställda inte skall klara av att hänga med i omställningen naturligtvis också ökar. Den enskildes omställningsförmåga utsätts således i den nya ekonomin för allt större prövningar. Detta gäller också i allt högre grad de med lång utbildning och relativt sett hög lön. I vår rapport fortsätter vi att analysera också denna problem- bild.

JAKTEN PÅ SUPERARBETSKRAFTEN FORTSÄTTER!

Under vintern 2007 har TCO låtit SCB ställa ett antal frågor till ett representativt urval av landets personalchefer (eller motsvarande) på företag med fler än 10 anställda. Nästan 1800 arbetsställen täcktes in.⁵

Syftet har bland annat varit att närmare undersöka hur de som anställer (d.v.s. personalchefer eller motsvarande) ser på olika egenskaper eller bakgrunder hos dem som de eventuellt ska nyanställa.

De huvudfrågor vi ställde oss själva inför undersökningen var:

- Värderas olika typer av frånvaro från arbetskraften olika?
- Vilken roll spelar den sökandes bakgrund vid nyanställning?
- Finns det några förutfattade åsikter hos landets personalchefer när det gäller exempelvis de sökandes sjukdomshistoria eller arbetslöshetserfarenhet? Ses detta som positivt eller negativt?
- Vilken betydelse har ålder, förekomst av barn och annan härkomst än den svenska vid en nyanställning?

Den fråga som konkret ställdes till populationen löd ”När er arbetsplats skall nyanställa vilken är er uppfattning om sökande som är...”. De svarande fick sedan bedöma hur de såg på åtta olika kategorier: sjukskrivna från annat arbete, långtidsarbetslösa, äldre än 55 år, småbarnsmammor, småbarnspappor, utlandsfödda utom Europa, utlandsfödda inom Europa, yngre än 30 år. De svarsalternativ som då fanns för den undersökta populationen var följande omdömen: ”mycket positiv”, ”ganska positiv”, ”varken positiv eller negativ”, ”ganska negativ”, ”mycket negativ”.

För att underlätta tolkningen har vi delat in svaren i de två nedanstående diagrammen, där de som var mycket negativa eller ganska negativa till de utvalda kategorierna arbetsökande sammanställs i det första diagrammet och de som var mycket positiva eller ganska positiva sammanställs i det andra. När vi studerar personalchefernas svar på våra frågor ser vi ett tydligt mönster avteckna sig (se nedanstående diagram).

Nästan sex av tio personalchefer (56 procent) uppger att de är ganska eller mycket negativt inställda till att nyanställa personer som är

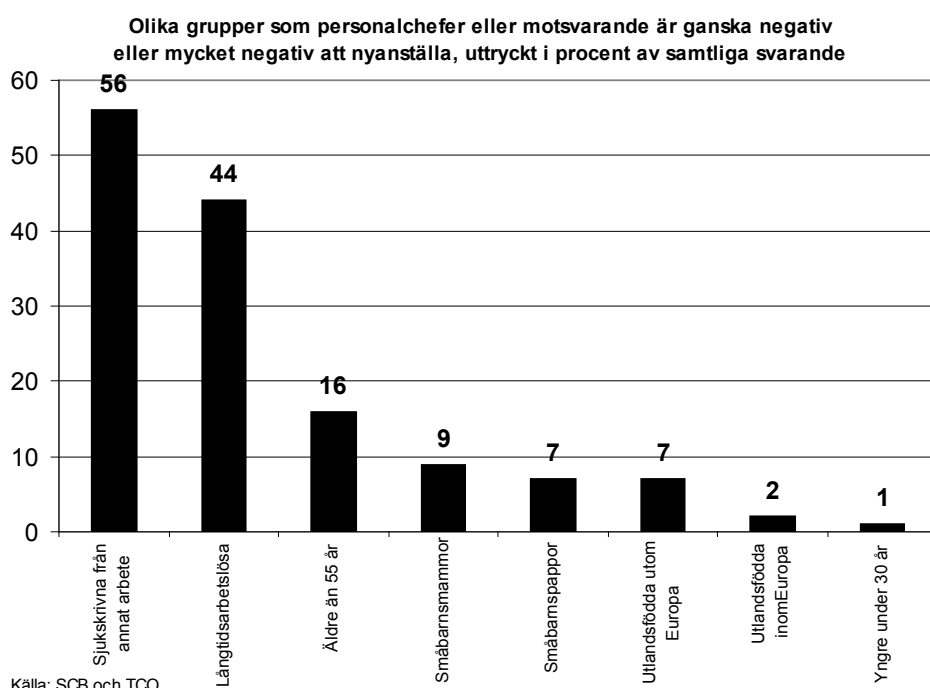
⁵ Vår analys rörande situationen före och efter 90-talskrisen bygger huvudsakligen på Statistiska centralbyrån (SCB), Ekonomisk välfärdsstatistik 2007:1, Förvärvsinkomster och bidrag i de nordiska länderna under 1990-talet.

sjukskrivna från ett annat arbete.

Nästan hälften av personalcheferna (44 procent) uppger också att de är ganska eller mycket negativt inställda till att nyanställa långtidsarbetslösa.

Därefter tycks det som om det är den äldre arbetskraften (55+) som möts av flest på förhand negativt inställda personalchefer när de söker en ny anställning (16 procent). Endast en procent av personalcheferna har däremot en negativ inställning till personer under 30. Nästan lika låg siffra får de utlandsfödda från Europa (2 procent). De som är födda i ett utomeuropeiskt land ligger däremot något högre (7 procent).

Diagram 1.

Studerar vi däremot vilka grupper som personalcheferna uppger sig vara ganska positiva eller mycket positiva till att anställa växer nästan en spegelbild av diagram 1 ovan fram (se diagram 2).

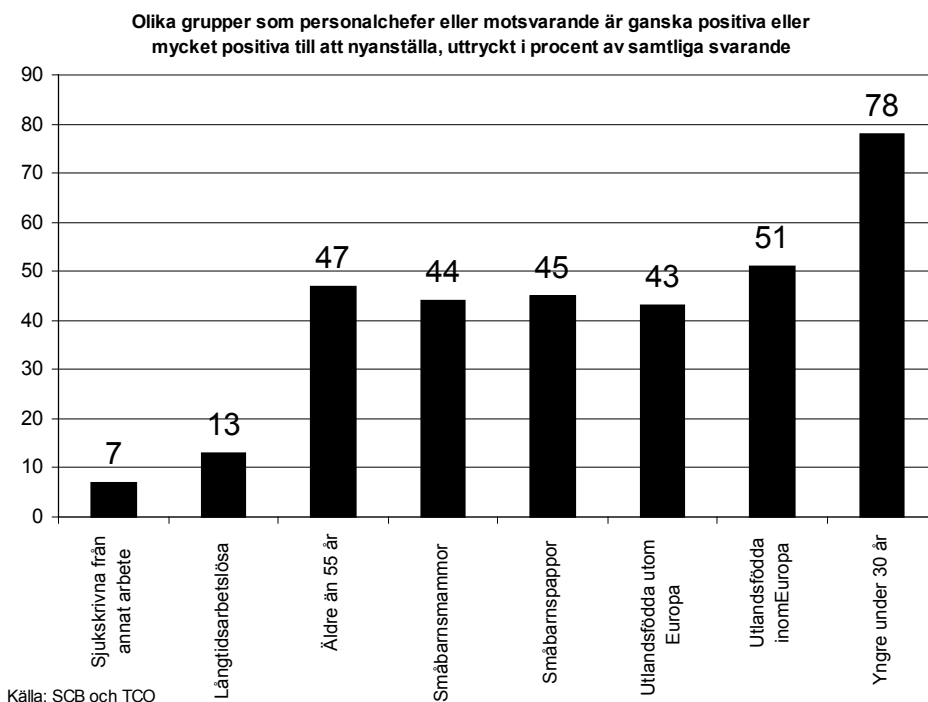
Nästan 80 procent av personalcheferna är ganska eller mycket positiva till att anställa personer under 30 år. Skillnaderna mellan de efterföljande fem grupperna är inte särskilt stora. Omkring hälften av landets personalchefer säger sig vara ganska eller mycket positiva till att anställa dessa. En knapp majoritet säger sig exempelvis gärna anställa utlandsfödda från länder inom Europa.

Intressant att notera är att den grupp som har den tredje mest positiva värdeledningen hos personalcheferna är de som är äldre än 55 år. Beaktar vi att denna grupp samtidigt kommer på tredje plats också när det gäller ganska negativ eller mycket negativ inställning hos personalcheferna kan vi konstatera att uppfattningarna rörande de äldre är polariserade bland landets personalchefer. Uppenbarligen finns det bland personalcheferna såväl tydligt negativt som tydligt positivt förutbestämda uppfattningar rörande risken med att nyanställa äldre.

Intressant och beklagligt, men knappast förvånande, är att inte ens hälften av arbetsgivarna är positiva till att anställa småbarnsföräldrar.

Precis som tidigare är det två grupper som tydligt skiljer ut sig från de övriga. Endast 13 procent av cheferna säger sig vara ganska eller mycket positiva till att anställa långtidsarbetslösa. De som varit sjukskrivna från annat arbete hamnar ännu lägre (7 procent). Dessa två kategorier får otvetydigt flest negativa omdömen.

Diagram 2.

I vår undersökning är det alltså två grupper som tydligt utmärker sig i negativt hänseende sig när det handlar om personalchefernas förutfattade uppfattningar, nämligen de som är sjukskrivna från annat arbete och de långtidsarbetslösa. Dessa två grupper är samtidigt

de som av regeringen pekats ut som centrala när det gäller ”kampen mot utanförskapet”. Det är ju ett ökat arbetskraftsdeltagande i dessa grupper som de omfattande systemförändringarna, inom arbetslöshets- och sjukförsäkringen, syftar till att mana fram.

Jämför vi resultat i denna rapport med dem som vi fick fram när vi förra gången studerade frågan, i en rapport från år 2005⁶, kan situationen där det finns jämförbar statistik knappast sägas ha förbättrats. Trots att vi under denna undersökningsperiod (vintern 2007) sett en kraftig konjunkturuppgång, som på många håll lett till arbetskraftsbrist, har arbetsgivarna ändå inte blivit mer benägna att nyanställa de som står längst från arbetsmarknaden. Siffrorna när det gäller såväl negativa som positiva attityder hos företagsledningen till att anställa sjukskrivna ligger på ungefär samma nivåer som år 2005. Detta är både anmärkningsvärt och oroväckande. Jakten på superarbetskraften fortsätter alltså, med oförminskad styrka, oavsett konjunkturläget.

⁶ Kjell Rautio och Roger Mörtvik, TCO-Granskar nr. 16/05, Jakten på superarbetskraften – Om arbetsgivares attityder till att anställa och effekter av frånvaro.

För att strategin att minska ”det verkliga utanförskapet” skall lyckas krävs naturligtvis att arbetsgivarna också vill anställa de långtidssjuka och långtidsarbetslösa. Skall man döma av det som personalcheferna säger i vår undersökning har onekligen regeringen, lindrigt uttryckt, en mycket besvärlig uppgift framför sig. Detta bekräftas också av en rad andra studier och analyser.

Sociologen Daniel Melén har exempelvis i sin avhandling visat att det inte är bristande motivation som gör att sjukskrivna som också är arbetslösa, har svårt att komma tillbaka till arbetsmarknaden.⁷ I stället är den främsta förklaringen just densamma som vi identifierat i vår analys. Problemet ligger i första hand hos arbetsgivarna, som blivit allt ovilligare att ta risker och anställa personer med olika typer av hälsoproblem och långvarig frånvaro från arbetskraften. I andra hand handlar det om de ansvariga myndigheterna, som inte hunnit anpassa sig till denna nya verklighet och den attitydförändring som skett bland arbetsgivarna.

⁷ D. Melén, (2008) Sjukskrivningssystemet – Sjuka som blir arbetslösa och arbetslösa som blir sjukskrivna, Lunds Universitet.

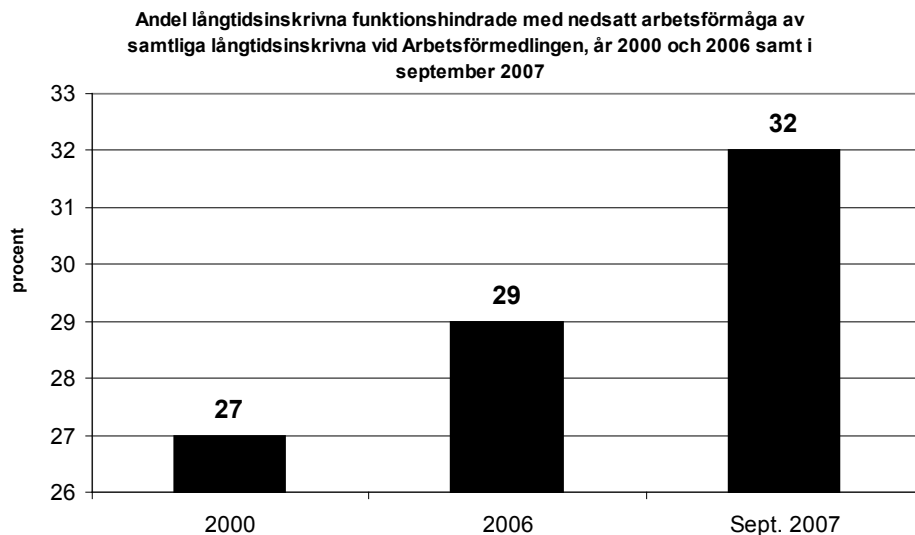
Melén visar dessutom i sin studie hur fokus i samhällsdebatten, rörande arbetsmarknadssituationen för personer med nedsatt arbetsförmåga och ohälsoproblem, successivt förskjutits de senaste åren. När problemet först uppmärksammades var det framför allt arbetsmiljön som var syndabocken, men sedan kom skulden att gradvis skjutas över på ”individer med dålig motivation”. Idag skuldbeläggs och ifrågasätts i allt större utsträckning de individer som drabbats av ohälsoproblem.

På detta sätt har viktiga strukturella arbetsmarknadsproblem allt mer kommit att individualiseras. Därför är det kanske också symptomatiskt att ansvaret för att hitta nya arbetsuppgifter till personer med

nedsatt arbetsförmåga medvetet allt mer har flyttats över från arbetsgivaren till Försäkringskassan.⁸

8 Ett uttryck för detta successiva "paradigmskifte" är beslutet om att flytta över ansvaret för att göra en s.k. rehabiliteringsutredning från arbetsgivaren till Försäkringskassan.

Diagram 3.

Källa: Riksrevisionen, RiR 2007:24, Utanförskap på arbetsmarknaden - Funktionshindrade med nedsatt arbetsförmåga

Det är nog också mot denna idébakgrund man måste förstå förslagen i regeringens s.k. rehabiliteringskedja, som ensidigt lägger nästan allt ansvar för rehabiliteringen just på den enskilde individen. En förutsättning för att regeringens politik ska ha en chans att fungera är att arbetsgivare är intresserade av att anställa personer med en lång sjukskrivning eller arbetslöshet i bagaget. Detta förefaller dock inte vara särskilt troligt.

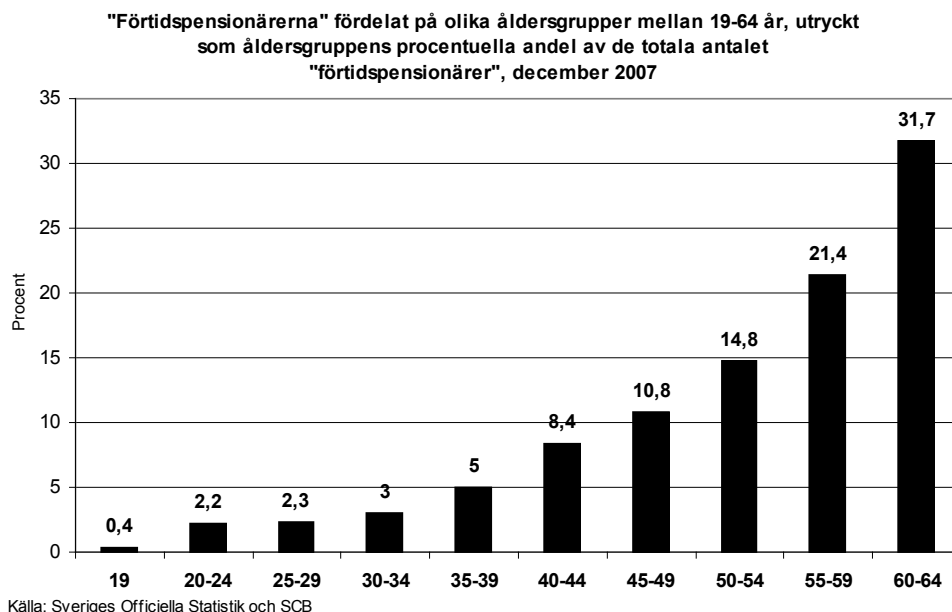
Utvecklingen med att få in fler som står långt ifrån arbetsmarknaden i jobb har, även när andra mått än våra används, visat sig vara svår att vända. Inte ens efter att vi en tid varit inne i en stark högkonjunktur verkar det som att utvecklingen gått i rätt riktning. I många viktiga avseenden är det faktiskt tvärtom.

Riksrevisionen visade exempelvis nyligen att andelen av de långtidsinskrivna vid Arbetsförmedlingen som har någon form av funktionshinder ökat från 29 procent år 2006 till 32 procent i september 2007 (se diagram 3).

De som står längst ifrån arbetsmarknaden, till följd av nedsatt arbetsförmåga, ratas alltså i stor utsträckning av arbetsgivarna. Arbetsgivarna söker idag i hög grad efter supermedarbetare, där tidigare frånvaroperioder och lång sjukdomshistoria ses som tecken på låg produktivitet och förknippas med hög risk vid anställningstillfället.

Detta leder till att löntagare med arbetslöshets- eller sjukdomserfarenhet trängs allt längre bak i jobbkön.

Diagram 4.

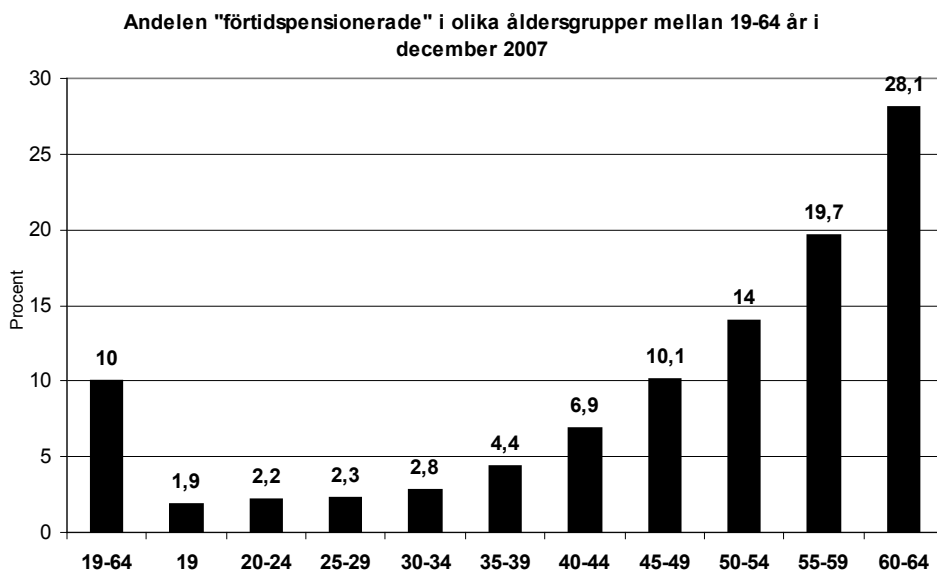

Det faktum att äldre är kraftigt överrepresenterade bland dem med nedsatt arbetsförmåga gör det inte heller lättare att lösa problemet med ekonomiska sanktioner riktade mot individerna. Dessa personer har ju två egenskaper, ohälsoproblem och hög ålder, som av många personalchefer knappast ses som meriterande.

Närmare sjuttio procent (67,9 %) av dem som hade "förtidspension"⁹ i december 2007 var över femtio år. De i åldersgruppen 60-64 år utgjorde 31,7 procent av samtliga förtidspensionärer. De under 30 år var endast ca fem procent (4,9 %) av samtliga förtidspensionärer. (Se diagram 4.)

⁹ I denna rapport används begreppen "förtidspension" och "sjuk- och aktivitetsersättning" som synonymer.

Diagram 5.

Källa: Sveriges Officiella Statistik och SCB

Denna bild kan kompletteras med ytterligare en som visar ungefär samma sak. Av samtliga i arbetsför ålder (här definierat som de mellan 19-64 år) var ungefär var tionde person förtidspensionerad (se diagram 5).

De ålderskategorier som hade en tydlig överrepresentation avseende andelen förtidspensionärer, d.v.s. de åldersgrupper där mer än 10 procent var förtidspensionerade, är de från 50 år och uppåt. Nästan var tredje person (28,1 %) mellan 60-64 år är förtidspensionär.

Vi kan alltså konstatera att, trots att den mediala debatten i stor utsträckning har uppmärksammat att allt för många unga förtidspensionerats, så visar den sammantagna bilden att den genomsnittliga förtidspensionären är en medborgare som befinner sig i slutet av sina yrkesverksamma liv. Ju närmare pensionsåldern man kommer ju högre är andelen förtidspensionärer, oavsett hur man väljer att räkna.

På några års sikt innebär detta att vi kan räkna med att en ålders-effekt, när många går från förtidspension till ålderspension, automatiskt kommer att leda till att gruppen förtidspensionärer minskar. De närmaste åren kan man därför förvänta sig att denna ålderseffekt nästan per automatik påverkar det s.k. utanförskapet, enligt Alliansregeringens definition, nedåt.

Samtidigt uppstår nya problem och frågeställningar. Anna Hedborg har exempelvis i sin socialförsäkringsutredning pekat på att det i framtiden riskerar uppstå en växande grupp "fattigpensionärer", som

till följd av att de varit förtidspensionerade och därför haft en låg inkomst som släpat efter inte kunnat tjäna in mer än det som berättigar till en låg garantipension.

Den kraftiga överrepresentationen av de äldre i gruppen ”förtidspensionärer” borde rimligen också leda fram till frågeställningen om vi inte bör överväga någon form av mer flexibel övergång mellan förvärvsarbete och pensionering. Om man skulle kunna få fler att stanna kvar i arbetskraften också när de börjar bli lite äldre om de fick möjlighet att minska sin arbetstid och/eller anpassa sin arbetssituation skulle ju detta onekligen vara en samhällsekonomiskt intressant lösning.

Vår statistik rörande förtidspensioneringen reser naturligtvis också frågan om hur den beskrivna situationen har kunnat uppstå.

För att finna en förklaring till dagens problembild måste man nog föra analysen ända tillbaks till åtminstone början av 1990-talet.¹⁰ I samband med 90-talskrisen kom otvivelaktigt den svenska ekonomin, i såväl den privata som den offentliga sektorn, att utsättas för ett kraftigt rationaliserings- och effektiviseringsstryck. Prestationskraven på de anställda ökade.

10 Vår analys rörande situationen före och efter 90-talskrisen bygger huvudsakligen på Statistiska centralbyrån (SCB), Ekonomisk välfärdsstatistik 2007:1, Förvärvsinkomster och bidrag i de nordiska länderna under 1990-talet.

De ”reträttplatser” som funnits, tidigare förbehållna gamla ”trotjänare” som inte längre orkade med ett högt arbetstempo, försvann paktiskt taget helt och hållet i de större företagen. Organisationerna ”slimmades” och ”luften pressades ur verksamheten”. Situationen ute på arbetsplatserna blev tuffare för den som ”inte hängde med”.

I början av 90-talet utsattes, som bekant, också statfinanserna för svåra påfrestningar. När de offentliga finanserna sanerades kom en rad av de insatser som riktade sig till de med arbetsförmåga och i behov av rehabilitering och arbetsanpassning att dras in. Även möjligheten att gå i delpension tog bort. Samtidigt skärptes villkoren för att beviljas förtidspension. Möjligheten att förtidspensioneras ”av arbetsmarknadsskäl” togs exempelvis bort helt.

De åtgärder som beslöts i samband med 90-talskrisen sågs då som en del av den ”svenska arbetslinjen”, som stimulerade ett högt arbetskraftsdeltagande, och som utgjorde en av grundpelarna i den politik som användes för att ta landet ur den ekonomiska krisen. Nu i efterhand kan man naturligtvis ifrågasätta om neddragningen av rehabiliteringsinsatserna ute på arbetsplatserna verkligen var en långsiktigt klok politik.

Lite grovt uttryckt skulle man alltså kunna säga att de äldre ”trotjänare” som tidigare, när deras arbetsförmåga började svikta, togs om

hand av arbetsplatsens arbetsmiljö-, rehabiliterings- och anpassningsarbete nu i stället gjordes beroende av ersättning från sjukförsäkringen. Företagens sociala ansvarstagande, rörande den arbetskraft som drabbats av ohälsa, har därför efter 90-talskrisen i stor utsträckning avspjälkats och i stället överförs till samhället (det allmänna sjukförsäkringssystemet).

Resultatet blev först en ökning i sjukpenningkostnaderna från mitten av 1990-talet och därefter, ungefär runt millennieskiftet, såg vi en kraftig ökning i kostnaderna för sjuk- och aktivitetsersättningen. Det är denna ålderskohort, i huvudsak bestående av äldre personer som inte längre kan svara upp mot de allt tuffare krav som ställs ute på arbetsplatserna, som vi kan se tydligt synliggjord i de två ovanstående diagrammen.

Det är i huvudsak dessa människor som nu, som en del av arbetet med att minska det s.k. utanförskapet, skall förmås att öka sitt arbetskraftsdeltagande. Det är alltså frågan om en grupp som inte enbart har en lång sjukdomshistoria, utan dessutom också är till åldern kommen.

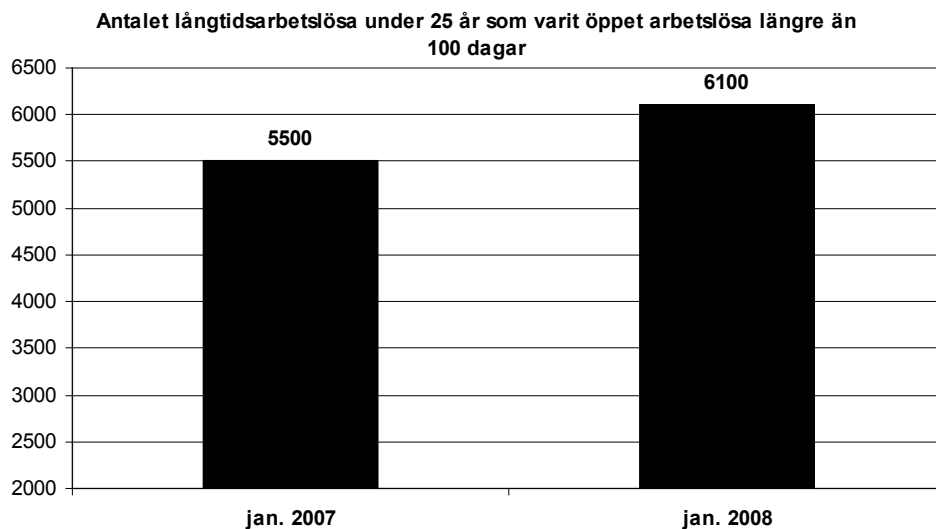
Vår attitydundersökning visar tyvärr att dessa människor knappast kan räkna med att tas emot med öppna armar av landets arbetsgivare. Risken är därför uppenbar att många av dem i slutändan i stället kommer att tvingas uppsöka socialkontoret för att klara sin ekonomiska försörjning.

Trots högkonjunkturen ökar utelåsningen från arbetsmarknaden

Det är inte bara de äldre och de med nedsatt arbetsförmåga som, trots den senaste tidens högkonjunktur, har haft problem att ta sig in på arbetsmarknaden. Även de unga, som ännu inte hunnit etablera sig på arbetsmarknaden, tycks ha svårt att göra detta.

Ser man till exempelvis gruppen långtidsarbetslösa unga under 25 år som varit arbetslösa längre än 100 dagar måste man tyvärr konstatera att också denna grupp, trots regeringens uttalade ambitioner på området och trots högkonjunkturen, vuxit i antal (se diagram 6).

Diagram 6.

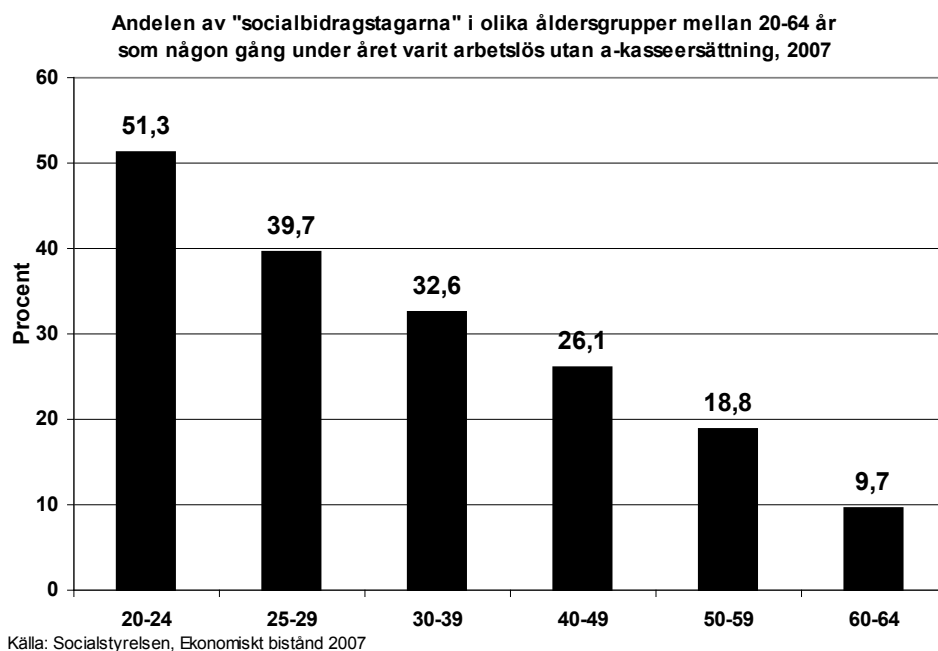
Källa: Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsläget i januari 2008

En del av förklaringen till ovanstående bild står naturligtvis att finna i det faktum att regeringen, trots att det uppenbarligen funnits behov av det, skurit ned på arbetsmarknadsutbildningen och andra viktiga insatser som underlättar för de unga som behöver stärkas för att ta sig en plats på arbetsmarknaden.

Trots att arbetsgivarna verkar ha en positiv syn på att nyanställa unga tycks det som att det finns andra saker som gör att allt fler av de unga ratas av arbetsgivarna. En förklaring kan vara att åldersfaktorn inte vägs upp av den stigmatisering som gruppens arbetslöshetsbakgrund och oerfarenhet av arbetslivet innebär när de söker jobb.

Jämför man de unga som tvingats leva på ekonomiskt bistånd (socialbidrag) med andra åldersgrupper blir det också tydligt att denna grupp till stor del har fått det besvärligare, inte minst till följd av nedskärningarna inom arbetslöshetsförsäkringen. Ett mått som indikerar just detta är den relativt höga andelen av de yngre socialbidragstagarna som någon gång under året tvingats söka socialbidrag på grund av en arbetslöshetsperiod där de inte fått någon a-kasseersättning (se diagram 7).

Diagram 7.

Genom att skärpa kvalifikationskraven (bl.a. arbetstsvillkoret) i arbetslöshetsförsäkringen och ta bort studerandevillkoret har de ansvariga politikerna skapat en situation där allt fler unga, i brist på ett fullgott skydd vid arbetslöshet, tvingas söka kommunalt ekonomiskt bistånd (socialbidrag).

Mer än hälften av socialbidragstagarna i åldersgruppen 20-24 år, och ungefär 40 procent av de mellan 25-29 år, har någon gång under året 2007 varit arbetslösa utan att få a-kasseersättning.

Studerar man utgifterna för ekonomiskt bistånd under en längre tid blir effekterna av 90-talskrisen synliga (se diagram 8). Svallvågorna efter krisen blev uppenbarligen långvariga. Inte för än 1998 lyckades man vända utvecklingen. Därefter minskade utgifterna fram till år 2003. Sedan planar kurvan ut och vi kan se att den stabiliseras på en betydligt högre nivå jämfört med 1990.

Visserligen kan vi se en liten minskning av antalet socialbidragstagare mellan 2006 och 2007 (med ca 7000 personer). Men man tvingas ändå konstatera att de totala utgifterna för socialbidragen sedan år 2005 varit relativt stabila. Detta är anmärkningsvärt eftersom socialbidragskostnaderna historiskt sett haft en tydlig koppling till konjunktur- och sysselsättningsutvecklingen. Det tycks alltså som att detta samband brutits de senaste åren.

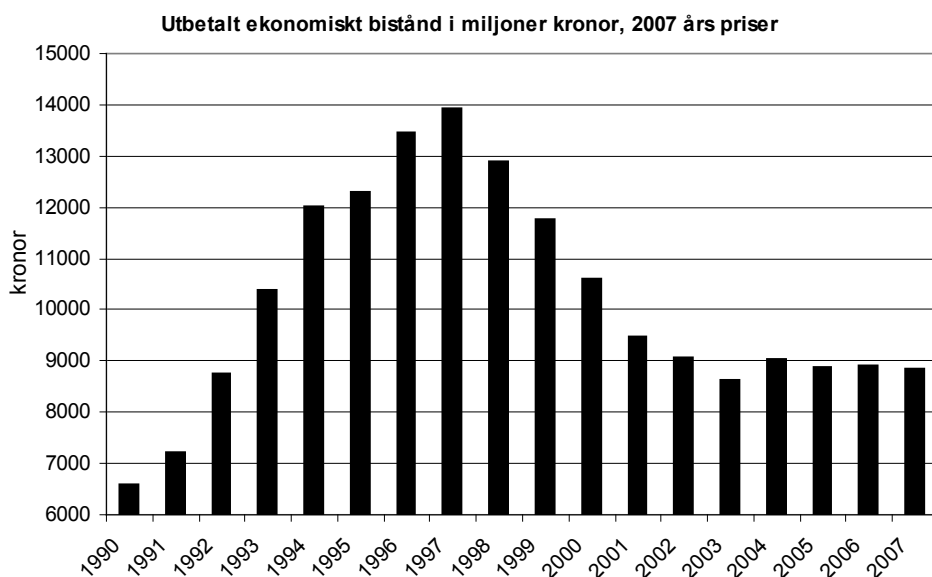
Trots att vi, från och med våren 2006, gick in i en mycket god kon-

junktur- och sysselsättningsutveckling (vissa bedömare talade till och med om ”överhettning”) märks mycket lite av detta i statistiken rörande utgifterna för socialbidrag åren 2006 och 2007. De förändringar som skett är ytterst marginella. Sedan 2005 har utgifterna för ekonomiskt bistånd i princip legat stilla strax under 9 miljarder per år (se diagram 8).

Mot denna statistik kan man, som nästan alltid, naturligtvis ha en rad olika invändningar. En sådan skulle kunna vara att många som får ekonomiskt bistånd bara får detta under en kortare tid, när de behöver akut hjälp för att sedan själva ”komma på fötter” och rätta till sina ekonomiska problem.

Man måste dock ”plåga” statistiken hårt för att lyckas visa på något tydligt trendbrott. Varken regeringsskiftet eller högkonjunkturen tycks ha fått de totala socialbidragsutgifterna att minska på ett märkbart sätt.

Diagram 8.

Källa: Socialstyrelsen, Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2007

Den främsta förklaringen till de fortsatt höga utgifterna för socialbidrag är, tvärtemot ovanstående invändning, att de som mer varaktigt och permanent gjorts beroende av socialbidrag har ökat i antal de senaste åren (se diagram 9). Det som skulle kunna kallas för det ”verkliga utanförskapet” tycks alltså ha ökat.

Trots de uttalade politiska ambitionerna om att minska det s.k. utanförskapet har andelen socialbidragstagare som dragits allt djupare in i bidragsberoende bara ökat. Detta kan bland annat avläsas av att en

allt högre andel bland dem som får ekonomiskt bistånd får det under en allt längre tid. Det genomsnittliga antalet biståndsmånader per biståndstagare har ökat sedan år 2003 (se diagram 9).

År 2007 låg antalet biståndsmånader per biståndstagare i genomsnitt på 6 månader. Detta är den högsta siffran sedan 1990. Inte ens under och efter den ekonomiska krisen på 90-talet kom man upp i dessa nivåer. År 1990 låg antalet biståndsmånader per biståndstagare i genomsnitt på 4,3 månader och år 1995 var motsvarande siffra 5,4 månader.

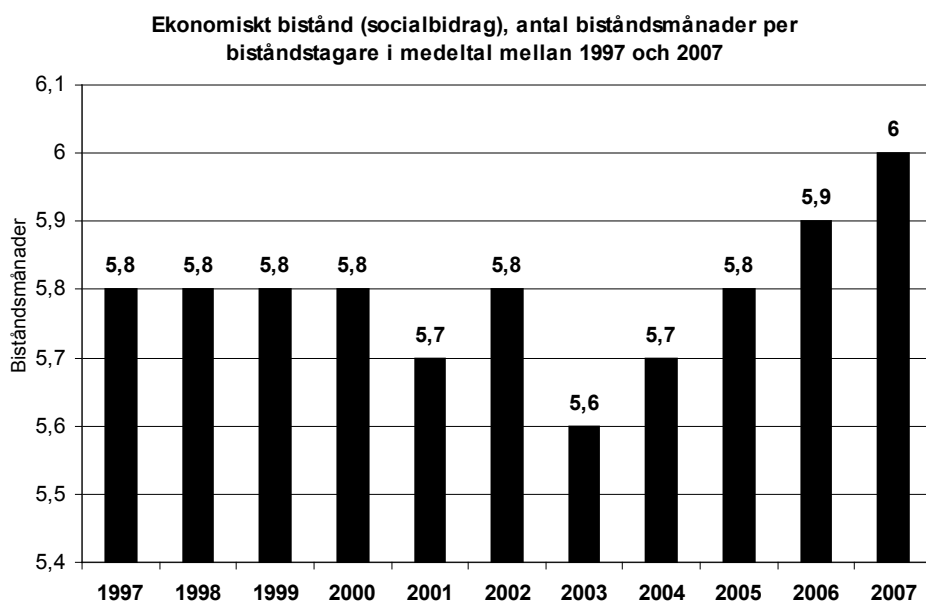
Otvivelaktigt har ”bidragsberoendet”¹¹ ökat på ett alarmerande sätt de senaste åren. Särskilt anmärkningsvärd är ökningen mellan åren 2006 och 2007, då landet gick in i en ovanligt kraftig högkonjunktur. Man frågar sig naturligtvis vad som ligger bakom dessa siffror.

I en analys som Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) gjort, rörande orsaken till de höga socialbidragsutgifterna fram till år 2007, blir bilden mycket klar. I sin analys visar SKL att de höga socialbidragskostnaderna till stor del kan förklaras av politiska förändringar.¹² Det handlar framför allt om förändringar på två områden: arbetsmarknadspolitiken och sjukförsäkringen.

¹¹ Till skillnad från när man talar om sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen är det helt korrekt och relevant att här tala om ”bidragsberoende”, eftersom ju ekonomiskt bistånd (socialbidrag) otvivelaktigt är just ett bidrag och inte en försäkring.

¹² L. Klingensjö och B. Hällegårdh, Utvecklingen av ekonomiskt bistånd, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), 2008-04-27

Diagram 9.

Källa: Socialstyrelsen, Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2007

Under 2006 skedde, som en del i Alliansregeringens ”förnyelse” av arbetsmarknadspolitiken, exempelvis en kraftig nedskärning av de arbetsmarknadspolitiska programmen. I den aktuella

undersökningen från SKL framkommer att detta genererat ökade socialbidragskostnader i kommunerna och dessutom försvårat för enskilda socialbidragstagare att få tillgång till arbetsmarknadsutbildning. Politiken har således enligt SKL:s analys lett till ett större bidragsberoende, samtidigt som socialbidragstagarna fråntagits viktiga verktyg för att ta sig ur sin besvärliga ekonomiska och sociala situation.

42 procent av landets kommuner anger att Alliansens förändring av arbetsmarknadspolitiken medfört ökade socialbidragskostnader, endast fyra procent ansåg att den förändrade politiken minskat kostnaderna.

Nära 60 procent (59 %) av samtliga kommuner i landet anger dessutom att denna förändrade politik inneburit att de med ekonomiskt bistånd mer sällan fått tillgång till de arbetsmarknadspolitiska programmen.

Alliansregeringens drastiska nedskärningar av arbetsmarknadspolitiken blir extra problematiska om man dessutom beaktar de nya forskningsresultaten, som tydligt visar att arbetsmarknadsutbildningen av allt att döma har en långsiktigt mer positiv sysselsättningskapande effekt än vad många tidigare trott.

Analyser gjorda av Arbetsförmedlingen visar tydligt att effekterna av arbetsmarknadsutbildning utvecklats i positiv riktning de senaste åren. De positiva effekterna av arbetsmarknadsutbildning är dessutom större under 2000-talet än vad de var under 1990-talet.¹³

¹³ P. Nilsson, (2008) Arbetsförmedlingen, Working Paper Series 2008:1, Programeffekter 1992 till 2006, s. 14

I en ännu inte publicerad studie av Umeåsociologen Mattias Strandh visas också på tydliga och positiva effekter av framför allt arbetsmarknadsutbildningen i relation till andra jämförbara insatser.¹⁴ Strandh analyserar hur det har gått för dem som blev arbetslösa under krisåret 1993 och som sedan var arbetslösa i minst sex månader.

¹⁴ Se artikel i Arbetsmarknaden, 2008-05-15

I Strandhs studie jämförs två grupper: de som slussades ut i subventionerade jobb (jobb med anställningsstöd) och de som fick tillgång till arbetsmarknadsåtgärder inriktade på träning och utbildning (till exempel arbetsmarknadsutbildning). Dessa personer har sedan följts under så lång tid som tio år. Resultatet är tydligt: båda typerna av åtgärder hade positiva effekter för deltagarna, men på olika sätt och på olika lång sikt. Medan subventionerade arbeten gav omedelbara vinster som ganska snabbt klingade av, så visade sig utbildning ha positiva effekter även långt senare.

Enligt Strandh hade de som utbildats efter tio år en märkbart starkare ställning på arbetsmarknaden än andra grupper i studien. De hade större chans att komma upp i samma lön som före arbetslösheten, större sannolikhet att få en långvarig anställning och mindre risk att

försvinna helt från arbetsmarknaden.

I en intervju i tidningen Arbetsmarknaden konstaterar Strandh själv:

”Det är ett grundläggande problem att vi har fyraåriga mandatperioder. Om det inte går att visa att en satsning har positiva effekter på kort sikt så blir det inget. Det är ett problem inte minst inom arbetsmarknadspolitiken”.¹⁵

¹⁵ Se intervju i Arbetsmarknaden, 2008-05-15

Den andra huvudorsaken, som SKL identifierar för att förklara det faktum att socialbidragsutgifterna inte minskar trots högkonjunkturen, är de förändringar som skett inom sjukförsäkringen.¹⁶ Det handlar då framför allt om att skärpningarna av Försäkringskassans praxis vid bedömning av sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning på ett tydligt sätt bidrar till förklaringen av de höga socialbidragsutgifterna.

¹⁶ L. Klingensjö och B. Hällegårdh, Utvecklingen av ekonomiskt bistånd, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), 2008-04-27

Också här ger svaren från landets kommuner en mycket klar bild. Nästan 70 procent (68 %) av kommunerna anser att de fått ökade socialbidragskostnader p.g.a. stramare tolkningar och beslut av Försäkringskassan. Detta är siffror som borde stämma såväl regering som opposition till fördjupad eftertanke.

Allt fler personer som har behov av att stärka sitt arbetsmarknadsvärde (via arbetsmarknadspolitiken) och/eller har någon form av ohälsa eller funktionsnedsättning har alltså i ökad utsträckning ramlat igenom det allt grovmaskigare generella sociala skyddsnetet de senaste åren. Det verkliga ”utanförskapet” har vuxit sig starkare.

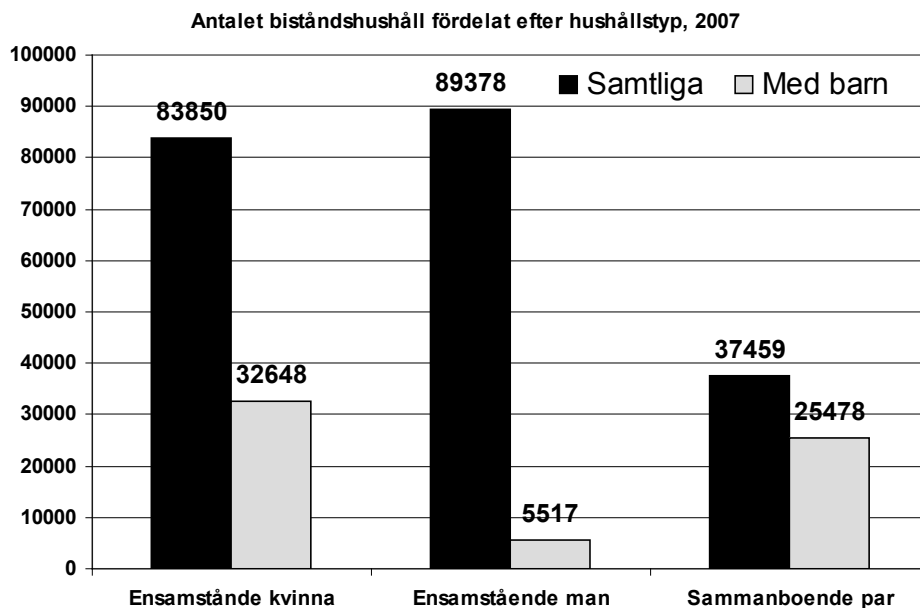
Av allt att döma kommer denna trend tyvärr inte heller att brytas de närmaste åren. Förutom att vi nu går in i en konjunkturavmattning kan en rad viktiga politikförändringar som skett den senaste tiden, på goda grunder, tyvärr i stället antas öka exempelvis socialbidragstagandet.

Försäkringskassan räknar själv med att de nya reglerna inom sjukförsäkringen kommer att leda till att fler tvingas uppsöka socialkontoret för att klara sig ekonomiskt.¹⁷ Ungefär 30 000 av dem som idag har tidsbegränsad förtidspension beräknas enligt Försäkringskassan bli utan ersättning när deras period löper ut.

¹⁷ Försäkringskassan, se även artikel i Svenska Dagbladet Näringsliv, 21 maj 2008.

Försäkringskassan uppskattar dessutom att åtminstone 10 000 personer inte får någon ny ersättning när deras sjukpenning nått den av regeringen uppställda tidsgränsen från och med första januari 2010. Dessa totalt åtminstone 40 000 personer med olika typer av ohälsa skall alltså inom en snar framtid tvingas söka arbete på ”den reguljära arbetsmarknaden i hela landet”.

Diagram 10.

Källa: Socialstyrelsen, Ekonomiskt bistånd 2007

Till dessa skall man naturligtvis lägga en stor del av de ca 470 000 personer, som sedan januari 2007 lämnat a-kassan. Många av dem kommer att också stå utan ett fullgott försäkringsskydd nu när konjunkturen vänder nedåt och arbetslöshetsrisken ökar. Också detta kommer sannolikt att generera ökade kommunala kostnader för socialbidrag.

Att dessa redan socialt utsatta grupper sannolikt kommer att bli kvar en längre tid i "socialbidragsberoende" jämfört med vad vi hittills varit vana vid är kanske inte heller så förvånande, eftersom arbetsgivarna idag i högre utsträckning väljer att rata dem vid nyanställningar. De tillhör ju inte den "superarbetskraft" som allt fler arbetsgivare letar efter.

Studerar man vilka hushållstyper som får ekonomiskt bistånd ser man att det främst är ensamstående som är utsatta (se diagram 10). Det är också betydligt fler ensamstående kvinnor med barn, jämfört med ensamstående män med barn, som tvingats söka stöd på socialkontoren.

Bakom dessa siffror döljer sig en på många orter mycket svår social situation för landets allra minsta, barnen.¹⁸ I Malmö lever ungefär vart femte barn (18 %) år 2007 i ett hushåll som tvingats söka ekonomiskt bistånd och i västerbottniska Sorsele bodde 16 procent av barnen i ett bidragshushåll.¹⁹

Denna situation bäddar för att ett verkligt utanförskap och bidrags-

¹⁸ Socialstyrelsen, Ekonomiskt bistånd årsstatistik, år 2007, s. 21.

¹⁹ Förhållandena mellan olika områden och delar av landet skiljer sig dock åt rejält. I Danderyd och Vellinge, med en hög andel höginkomsttagare, var det exempelvis mindre än en procent av barnen som levde i biståndshushåll.

beroende förs vidare från generation till generation. I förlängningen riskerar detta att leda till att fattigdomen och vanmakten permanentas och den sociala mobiliteten försämras.

Vi riskerar att få en växande grupp vars integritet och frihetsmarginaler inskränkts kraftigt, på grund av den individuella behovsprövning de tvingas utsätta sig för. Dessa människor riskerar att stadigvarande bli utelåsta från den generella välfärd som övriga medborgare kan komma i åtnjutande av.

Men försämringarna av arbetslöshetsförsäkringen för även, förutom att de förstärker det verkliga "utanförskapet", med sig andra långsiktiga negativa effekter för samhällsekonomin och vår internationella konkurrenskraft.

Försämrad a-kassa minskar produktiviteten och ökar inlåsnigen!

För att fördjupa perspektivet ytterligare är det nödvändigt att lyfta blicken och även beakta det som sker utanför våra gränser och mellan länder. En viktig diskussion i den internationella forskarvärlden är idag hur välfärdssystemen och ekonomin i övrigt samspelar och hur detta påverkar långsiktig konkurrenskraft och förmåga att skapa och upprätthålla en hög sysselsättningsnivå.

En del forskare vill gärna förklara skillnader i sysselsättning, arbetslöshetstal och "utanförskap" med graden av generositet i arbetslöshetsförsäkringen eller i anställningsskyddets grad av flexibilitet. Huvudspåret i den forskningen har varit att en generös ersättning skapar dåliga incitament att söka arbete, att arbetslösa ställer högre lönekrav på det nya jobbet och söker arbete mindre aktivt.²⁰ Flera forskare har under årens lopp hävdats samma sak i jämförelser av olika länder inom OECD-området.²¹

Men när man jämför länder med varandra är osäkerheterna många och stora.²² Forskarna Blanchard och Wolfers säger bland annat att "... även om institutionerna på arbetsmarknaden eventuellt kan förklara skillnader mellan länder idag, kan de inte förklara arbetslöshetens utveckling över tid".²³

Professor Alan Manning vid London School of Economics har formulerat osäkerheten förträffligt²⁴:

- teoretiska modeller överskattar betydelsen av arbetslöshetsersättning när det gäller att påverka de arbetssökandes reservationslöner, (d.v.s. den lägsta lön man är beredd att ta ett jobb för);
- kopplingen mellan generositeten i arbetslöshetsförsäkringen och

²⁰ Se bl.a. Mortensen, D, (1977) "Unemployment insurance and job search decisions", *Industrial and labor relations review*, vol. 30.

²¹ T.ex. Nickel, S, Nunziata, N, Ochel, W, "Unemployment in the OECD since the 1960: s. What do we know? *The Economic Journal* 115, January 2005. Lars Calmfors på DN-debatt 2006-12-06, "Slopa höjd a-kasseavgift och minska jobbavdraget"

²² Se bl.a. Howell D m fl., "Fighting Unemployment – the limits of free market orthodoxy", Oxford university press, 2005.

²³ Blanchard, O, Wolfers, J, (2000), "The role of shocks and institutions in the rise of European unemployment: the aggregate evidence", *Economic Journal*, vol 110.

²⁴ Manning, A, "Comments on B.Holmlund, "Unemployment Insurance in Theory and Practice", *Scand econ Journal* 100, 1998, (sid 143-145)

arbetslösheten är inte så stark som vi skulle vilja. Tron på detta samband vilar mer på teoretiska grunder än på empiriska bevis. Det som spelar roll är ofta inte nivån i ersättningen utan hur försäkringen är utformad.

Många studier mellan länder är i själva verket inte mer än självuppfyllande och bygger på väldigt få faktiska observationer. Problemet, som den amerikanske ekonomen Richard Freeman uttrycker det, är att alla de forskare som visar att de mer nyliberala avregleringsteorierna inte kan förklara skillnaderna mellan olika länder inte har presterat någon alternativ teori för hur den sociala modellen i stället fungerar.

Utvecklingen i OECD-länderna visar att länder med svaga institutioner på arbetsmarknaden och låg ersättning till de arbetslösa förvisso har haft en bättre utveckling än genomsnittet, priset har dock varit stora ekonomiska klyftor. Men länder med starka fackliga organisationer, höga ersättningsnivåer i de sociala trygghetssystemen, aktiv arbetsmarknadspolitik har gått ännu bättre, men till priset av högre skatter.²⁵

²⁵ Se bl.a. OECD (2006), OECD Employment Outlook

Diagram 11.

	OECD i genomsnitt	Engelskspråkiga länder	De nordiska länderna plus Nederländerna
Sysselsättningsgrad	67.11	70.92	71.91
Arbetslöshetsnivå	7.47	5.30	4.79
Kollektivavtalsäckning	59.96	30.75	83.33
Anställningsskydd (index)	2.01	1.38	2.13
Aktiv arbetsmarknadspolitik i relation till BNP	1.86	0.98	2.68
Inkomstskillnader (Gini index)	29.35	31.50	25.58
Fattigdomsnivå	9.64	11.78	7.77

Källa: OECD Employment Outlook 2006

Om man tar hänsyn till dessa faktorer blir det inte så enkelt att hävda att orsaken till utestängningen från arbetsmarknaden beror på allt för generösa välfärdssystem.

OECD hävdar exempelvis att arbetslöshetsersättningen inte har någon påvisbar effekt över tid på den ekonomiska tillväxten (BNP per capita), och att "... alla negativa effekter av arbetslöshetsersättningen på sysselsättningen upphävs ("is offset fully...") genom de positiva effekter som arbetslöshetsersättningen har på den genomsnittliga

²⁶ OECD Employment Outlook 2007, s 5-74

produktiviteten”.²⁶ Resultaten understöds av omfattande studier av forskningsläget som belägger samma samband.²⁷

²⁷ Se bl a. Bassanini, A, Venn D, "Assessing the impact of labour market policies on productivity: a difference-in-differences approach, OECD working papers no 54, 2007.

I huvudsak framhålls två viktiga skäl till de positiva effekterna av en mer generös arbetslöshetsersättning:

- En mer generös arbetslöshetsförsäkring leder till en bättre matchning på arbetsmarknaden. Den arbetslöse får då ekonomiska förutsättningar att söka efter ett lämpligt arbete som motsvarar utbildningsnivå och kompetens. Flera studier visar också att en mer generös försäkring ger bättre förutsättningar att hitta ett nytt varaktigt jobb med god lön. Om ersättningen inte ger inkomstrygghet kan den arbetslöse pressas till att ta första bästa jobb i stället för första rätta jobb. Att så snabbt som möjligt tvinga de arbetslösa att ta ett ledigt jobb är alltså inte optimalt för samhällsekonomin.
- En mer generös arbetslöshetsförsäkring tenderar dessutom att ha en positiv effekt på skapandet av högproduktiva jobb. Länder med mer generösa system har enligt OECD en signifikant högre produktivitetstillväxt och snabbare tillväxt av jobb i mer riskfyllda, högproduktiva sektorer i ekonomin där företag och jobb är mer utsatta. Ett flertal studier pekar på att en väl utbyggd arbetslöshetsförsäkring ökar efterfrågan på mer riskfyllda och högproduktiva jobb i ekonomin. En lägre ersättning till den arbetslöse ökar den ekonomiska risken för den som lämnar ett relativt säkert jobb för att prova ett nytt, mer produktivt, men också mer osäkert arbete. En låg ersättning i försäkringen ökar därmed risken för inlåsning i jobb med lägre produktivitet.

Forskare som Mario Centeno och Alvaro A. Novo har i en rapport för Portugals riksbank pekat på risken för just dessa effekter.²⁸ Mer generösa system, säger forskarna, tenderar att uppmuntra yrkesverkssamma att söka sig till högproduktiva jobb, medan låga ersättningsnivåer tenderar att stimulera löntagare att i stället söka sig till jobb med lägre produktivitet som är lättare att upprätthålla.²⁹

²⁸ Centeno M, Novo, A,A, "The impact of unemployment insurance generosity on match quality distribution", Banco di Portugal an ISEG Economic Letters 93, 2006. Centeno M, Novo, A, "Heterogeneity of the unemployment insurance system: lazyness or simply income effects", Banco di Portugal, oct 2005

²⁹ Tatsiramos K, Unemployment insurance in Europe: Unemployment Duration and Subsequent Employment Stability, IZA rapport 2280, 2006. Centeno, M

Flera andra nya studier, bland annat av Daron Acemoglu och Robert Shimer vid National Bureau of Economic Research i USA, visar på liknande resultat.³⁰ En mer generös ersättning till de arbetslösa tenderar att öka professionaliseringen och specialiseringen i arbetslivet, vilket även det driver upp produktiviteten.³¹

³⁰ Acemoglu S, Shimer R, "Productivity gains from unemployment insurance", working paper 7352, NBER, sept.1999

³¹ Amine, S, Gavrel, F, Lebon, I, "Jobs specialisation versus unemployment: more of the productivity effect of unemployment benefits", Spanish Economic Review 9 (117-191) (2007)

En förbisedd effekt av en försämrad arbetslöshetsersättning blir därför att vi riskerar att få en utveckling i arbetslivet där människor inte får utdelning på sin utbildning. Då människor allt för snabbt tvingas ta ett jobb under sin utbildningsnivå får vi vad en del forskare kallar för en "mismatch of talents".³²

³² Marimon, R, Zilibotti, F, "Unemployment vs. Mismatch of talents: Reconsidering unemployment benefits", the Economic Journal 109, 1999.

En bra arbetslöshetsförsäkring är därför i allra högsta grad relevant för välutbildade i arbetslivet. Låg ersättning till de arbetslösa ger i många länder långvariga inkomsttapp.³³ Men nyare studier visar också att de som har bättre ekonomiskt skydd vid arbetslöshet får bättre jobb, men har en något längre sökperiod. Den mer generösa ersättningen kan alltså ses som en stimulans från samhället att upprätthålla sin kompetensnivå vid påtvingad arbetslöshet. Även om det finns visst stöd för en negativ effekt i form av något längre arbetslöshetstid med högre ersättning till de arbetslösa, uppvägs detta genom en starkt positiv effekt på de uppsagdas kommande löneutveckling och produktivitet. Forskaren Markus Gangl menar därför att arbetslöshetsersättningen kan ses som ett institutionellt verktyg för att bevara de yrkesverksammes humankapital genom olika arbetslöshetsperioder.³⁴

³³ OECD Economic Outlook 2007, samt en sammanställning av forskning inom området av Mörtvik R, Rautio K, "Kompetent, lojal, otrygg", TCO mars 2007.

³⁴ Gangl M, "Unemployment benefits as a search subsidy: New evidence on duration and wage effects of unemployment insurance", discussion paper, Wissenschaftszentrum, Berlin 2002.

Dessa nya forskningsrön borde leda till en förnyad diskussion kring hur vi bäst skapar en modern arbetslöshetsförsäkring som gynnar arbete – och utbildning. Det finns stöd i forskningen och utifrån beprövad erfarenhet för några grundläggande utgångspunkter:

De allra flesta som förlorar sitt arbete vill arbeta och vill hitta ett nytt jobb snabbt igen. Höga ersättningsnivåer under den första tiden ökar sannolikheten för att den arbetslöse ska hitta ett minst lika produktivt och kvalificerat jobb som hon tidigare haft. Det förbättrar matchningsprocessen. Ekonomisk trygghet vid arbetslöshet ökar dessutom viljan att söka sig från trygga (men kanske mindre produktiva) jobb till otrygga (men kanske mer produktiva) jobb i de växande delarna av ekonomin. Om ersättningen därefter trappas ned, eller om man får lägre ersättning på grund av inaktivitet, ökar viljan att söka många jobb. Detta leder till att en del av de arbetslösa snabbare får jobb och kortare perioder av arbetslöshet.

En del av de arbetslösa kommer, precis som vår analys visat, att vara längre bak i jobbkön oavsett hur många jobb de söker. De individerna behöver omfattande stöd i form av coachning, utbildning, program, praktik etc. för att öka sin attraktivitet på arbetsmarknaden. Ytterligare en grupp har svårt att få arbete oavsett stöd eller utbildning. Då måste kraftfulla ekonomiska subventioner kopplas till den arbetslöse för att öka arbetsgivarens intresse.

Den som blir arbetslös eller sjukskriven ska ha rätt till full ekonomisk trygghet, nödvändig utbildning eller andra stödåtgärder som är nödvändiga för att kunna få ett jobb. Då måste taken i försäkringen höjas så att också akademiker och andra välutbildade får sin inkomst skyddad om de förlorar jobbet. Då måste utbildningsinsatserna bli mer omfattande och programmen bättre och mer individanpassade.

Då måste också den arbetslöse som förväntar sig detta ekonomiska stöd göra sitt bästa för att söka och kvalificera sig för jobben. Då får vi en arbetslöshetsförsäkring som kan bli den omställningsförsäkring som vi behöver när den globala ekonomin och vår framtida välfärd kräver att fler finns i jobb som de har rätt kvalifikationer för. Gör vi inte det riskerar vi att få ökad oro för globaliseringen och ”rätt person, men på fel jobb”. Det är inte optimalt för svensk ekonomi.

Nyckeln är att se och motverka både inlåsnings- och utelåsningsfaktorer!

I debatten om utestängningen från arbetsmarknaden förs ofta fram att de sociala trygghetssystemen skulle vara en bov i dramat. Vår studie ger inte belägg för detta utan pekar i stället ut en förändrad och mer globaliserad ekonomi med ökande krav som en viktig förklaringsfaktor.

I den allt mer globaliserade ekonomin – med en ökad låglönekonkurrens från Kina, Indien och Östeuropa – är vår främsta tillgång kanske i själva verket våra trygghetssystem, fackliga organisationer, infrastruktur och vår utbildningsnivå. Helt enkelt därför att detta gynnar en nödvändig omvandling till högre produktivitet, ökad konkurrenskraft och högre sysselsättning.

Bra och finmaskiga sociala trygghetssystem fungerar också som stötdämpare som ökar förmågan för länder att möta ekonomiska kriser. Det finns fog för att i detta sammanhang lyfta fram att väl utbyggda trygghetssystemen i praktiken fungerar som automatiska stabilisatorer som utjämnar konjunktursvängningarna i ekonomin.

I den nya globala ekonomin har pressen på företagen ökat. Många har tidigare beskrivit en utveckling som skakar om världsekonomin, pressar priserna, håller nere lönerna och ökar konkurrensen.³⁵ Effekterna blir att investeringar sker på nya platser, jobb flyttas, men framförallt att de företag som stannar kvar och vill förbli konkurrenskraftiga tvingas till allt snabbare produktivitetsökningar och ökade krav på personalen för att klara kostnadspressen.

Den utvecklingen drabbar inte bara traditionella ”höglöneländer”. Jobben försvinner även från ”låglöneländer” som Slovakien, Polen och Ungern, helt enkelt därför att företagen har hittat en ännu förmånligare plats. Även om den globala konkurrensen inte lett till någon omfattande utflyttning av jobb, blir konsekvensen ökande rationaliseringstakt och dynamik i arbetslivet. Detta berör inte, som förr, bara vissa branscher utan gäller generellt nästan i hela näringslivet, bland annat som en följd av att produktionen blir allt mer uppstyckad i mindre beståndsdelar.

³⁵ Se bl.a. R. Mörtnik (2006), Turboekonomin – Den globala kampen om jobb och välfärd

Så här långt har vi klarat av den konkurrensen bra. De högre svenska lönerna avspeglar ganska väl en betydligt högre produktivitet. I själva verket har den svenska industrin blivit runt en procent mer kostnadseffektiv per år de senaste 10-15 åren. Men priset vi får betala är högre tempo, ökad selektion och en tillväxt som inte skapar lika många jobb som förut. I takt med att allt fler branscher blir internationellt konkurrensutsatta ökar omvandlingstrycket i allt fler sektorer. Effekten blir att verksamheter rationaliseras, läggs ned, flyttas ut, slås samman och ombildas i en allt snabbare takt, allt i sökandet efter större marginaler, mer investeringskapital, ökade vinster eller minskade risker.

Också i det urbana och högutbildade Sverige kan vi idag, bland annat till följd av försämringarna av arbetslöshetsförsäkringen, se hur de ekonomiska riskerna vid arbetslöshet ökar. TCO har tidigare i en rapport visat på hur en växande social otrygghet hos den svenska medelklassen vuxit fram i spåren av den ekonomiska globaliseringen.³⁶ Det handlar om att allt fler med höga inkomster och lång utbildning lever under allt mer utsatta förhållanden till följd av personalnedskärningar parad med en omfattande och ökad erfarenhet av omorganisation på den egna arbetsplatsen. Arbetslöshetserfarenheten bland dessa grupper har dessutom ökat efter 1990-talskrisen. Allt fler, också inom tjänstemanna- och akademikerkyrken, upplever därför psykisk press och stress i det egna arbetet.

³⁶ Se K. Rautio och R. Mörtvik, TCO-Granskar, Rapport nr 02/07, Kompetent, Lojal och otrygg – Medelklassen i den globala ekonomin där vi närmare analyserat den situation som medelklassen idag ställs inför till följd av de krav som globaliseringen för med sig.

När våra trygghetsförsäkringar försämras riskerar därför allt fler tjänstemän och akademiker att bli inlåsta i arbeten, där de själva upplever att de inte kan komma till sin rätt eller där deras kompetens inte kan användas till fullo. Detta är naturligtvis sjukdomsgenererande. Inlåstning föder ohälsa, därom tycks forskarna vara ense.

Det finns dessutom ett tydligt samband mellan inlåstningen och utelåstningen på arbetsmarknaden. Situationen för dem som riskerar att permanent "låsas ute" från arbetsmarknaden underlättas inte av om fler med längre utbildning allt oftare blir "inlåsta" i de jobb som skulle kunna vara en väg tillbaka för den "utelåste".

Att i detta läge rusta ned de beprövade verktyg till omställning vi har (inom exempelvis arbetsmarknadspolitiken, vuxenutbildningen och arbetslöshets- och sjukförsäkringarna) är bara kontraproduktivt. Denna politik kommer på sikt inte enbart att drabba enskilda individer, utan också att negativt påverka våra konkurrens- och tillväxtförutsättningar.

Nyckeln till att lyckas med att skapa goda tillväxtförutsättningar tror vi i stället ligger i att kombinera olika perspektiv; att se två eller flera "verkligheter" samtidigt. Både de "utelåstas" och de "inlåstas" vardag måste synliggöras.

Vi måste kunna se och förstå verkligheten för den arbetslösa och ensamstående invandrarinnan i Rinkeby, den unga sjuksköterskan i Umeå, den medelålders och relativt sett välavlönade industriarbetaren och ingenjören i Trollhättan. Annars klarar vi inte av att utveckla en verkningfull strategi för att motverka att det verkliga utanförskapet biter sig fast i vårt samhälle.

Alla har de behov, har haft behov, eller kommer att ha behov av att det finns utbyggda vägar till och tillbaka till arbetslivet. Alla har de intresse av att upprätthålla en arbetslinje där deras arbetsförmåga, utbildning och kompetens kommer till sin rätt. Detta bör vara vår utgångspunkt.

Av vår analys framgår att en viktig förutsättning för att vi skall lyckas är att vi återupprättar förtroendet för våra trygghetsförsäkringar. Det handlar om att se till att dessa verkligen lever upp till målsättningen om att ge dem som drabbats av arbetslöshet eller sjukdom ett riktigt inkomstskydd, så att de lättare kan ta sig tillbaka till arbetsmarknaden. Men detta räcker inte.

Vi tror också det är nödvändigt att upprätta och utveckla olika "försvarslinjer" till stöd för det vi kallat "arbetslinjen". Det handlar då om att se värdet i att bejaka termer som "rörlighet" och "dynamik" på arbetsmarknaden och samtidigt ställa dessa begrepp mot olika former av "in- och utelåsning"; att se hur inlåsning av dem med längre utbildning leder till ökad utestängning/utelåsning av dem med kortare utbildning.

Trygghetssystemen måste också utvecklas och bli bättre på att spela med varandra. Vad vi behöver är ett mer finmaskigt och dynamiskt trygghetssystem, som ger ökade möjligheter för medborgaren att hela tiden utvecklas och växa i arbetslivet; att bygga vidare på sin kunskap och stödjas att hitta fram till arbeten som motsvarar den egna kompetensnivån och arbetsförmågan.

I så motto bör trygghetssystemet göras mer rörlighetsbefrämjande. Begreppen ekonomisk globalisering, konkurrenskraft, trygghet och välfärd måste ses som varandras förutsättningar.

För oss handlar det om att ta fram ett batteri av olika åtgärder som hänger ihop i en sammanhållen strategi som binder ihop jobbpolitiken med välfärdspolitiken. Det handlar här om att upprätta och utveckla fem tydliga "försvarslinjer":

- Åtgärderna måste sättas in redan när folk har jobb och syfta till att öka den frivilliga rörligheten och de anställdas arbetsmarknadsvärde. Det kräver omfattande nya resurser till kompetensutveckling

och omskolning, men också en väl utbyggd arbetslöshetsförsäkring som gynnar rörlighet och produktivitet.

- Åtgärderna måste sättas in tidigare och vara mer kvalificerade för de grupper som riskerar att förlora jobbet eller bli långtidssjukskrivna. Tydliga ekonomiska incitament för att rehabiliteringsfrågorna ska bli en del av omställningsavtalen är en väg, men även arbetsmiljöarbetet och företagshälsovården måste stärkas.
- Åtgärderna måste bli mer flexibla, kvalificerade och individuellt anpassade för den som redan är arbetslös eller sjukskriven. För många räcker det inte med att förmedla lediga jobb eller öka kraven på aktivitet. Utbildning måste vara en rättighet och i vissa fall en skyldighet för den individ som behöver komma igen på arbetsmarknaden.
- Vissa personer har varit borta så länge från arbetsmarknaden att de inte längre kan komma tillbaka genom ett reguljärt jobb. Anställningsstöden måste förbättras och fler få utbildning. Trots att arbetsmarknadsutbildning och anställningsstöd har varit de mest effektiva instrumenten har resurserna till detta minskat de senaste åren.
- Det behövs kompletterande åtgärder för dem som inte bedöms vara anställningsbara inom överskådlig tid, men som ändå har arbetsförmåga och vill arbeta. Föreningslivet och den ideella sektorn skulle här kunna spela en mycket viktigare roll för att skapa en starkare social arbetsmarknad med stöd från samhället.

De första två försvarslinjerna handlar i huvudsak om att se till att rätt kompetens enkelt hittar fram till rätt arbete. Det kan då handla om att erbjuda förmedlingsverksamhet och individuellt anpassade arbetsmarknadspolitiska insatser också till dem som redan har ett relativt högt arbetsmarknadsvärde men ändå behöver stöd i en omställningsprocess. Det är viktigt att man tidigt sätter in ett batteri av kompetenshöjande insatser för att bevara och stärka den enskildes möjligheter att hitta fram till ett utvecklande arbete. Detta motverkar också ohälsa på längre sikt.

De senare tre försvarslinjerna erbjuds de som till följd av en mer utsatt social och/eller medicinsk situation saknar anställning och står längst från arbetsmarknaden. Det handlar ytterst om att effektivt undvika att fler upplever att de "ramlar mellan stolarna" eller att ansvariga spelar "Svarte Petter" med rehabiliteringsansvaret. Det handlar också, som vi redan varit inne på, om att utveckla verkningfulla instrument som den enskilde kan använda för att ta sig tillbaks till arbetslivet. Grundläggande för att denna strategi skall lyckas är att de ansvariga myndigheterna samspelar på ett effektivt sätt.

Men även om en ökad myndighetssamordning är viktig måste man också inse att exempelvis sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen idag har (och även bör fortsätta att ha) till uppgift att lösa olika problem och försäkra den enskilde mot olika typer av risker.

I stället för att ge sig in på ett ensidigt systemperspektiv, och tro att man med ett "Alexanderhugg" kan lösa alla problem, bör vi koncentrera oss på att förstärka och utveckla de rehabiliteringsinsatser som visat sig fungera. I detta arbete är det viktigt att tydligt ta sin utgångspunkt i ett individperspektiv.

De grundläggande frågor som vi bör ställa oss är exempelvis:

- Vad kan vi göra för att undvika att ohälsa uppstår?
- Hur kan vi underlätta för individen att söka sig fram till ett arbete där han/hon kan använda sin kompetens på bästa sätt?
- Vilket stöd behöver individer som drabbats av ohälsa och vilka insatser måste samhället och arbetsplatserna utveckla?

Det handlar då om att bättre anpassa arbetsplatserna och att hitta fram till verkningsfulla metoder – utifrån individernas varierande behov – rörande såväl medicinska, kompetenshöjande som arbetslivsinriktade insatser.

En viktig del i välfärdssamordningen är utformningen av framtidens sjukförsäkring. Denna bör å ena sidan bygga på standardtrygghet genom inkomstbortfallsprincipen, vara försäkringsmässig men också finansieras solidariskt.

Även om en större del av ansvaret för sjukförsäkringen kan läggas utanför statsbudgeten är det viktigt att inse att staten aldrig får abdikera från sitt grundläggande ansvar. Tyvärr är det just det vi kan se idag, där regeringen kraftigt försämrat våra viktigaste trygghetsförsäkringar samtidigt som man talar om önskvärdheten av att parterna tar över ansvaret för dessa. Att statsmakten på detta sätt först försämrar trygghetsförsäkringarna och sedan försöker "lämpa över" ansvaret för dem på parterna stärker på inget sätt tilltron till dessa viktiga trygghetssystem.

Legitimitetsproblemen uppstår också om stora grupper, som är med och finansierar systemen, inte längre får inkomstrygghet. Därför måste inkomsttaket i de allmänna systemen vara på så hög nivå att behovet av kollektiva och individuella påbyggnader och tilläggförsäkringar så långt som möjligt minimeras.

Om kampen mot det så kallade "utanförskapet" förs genom att mins-

ka människors trygghet vid sjukdom och arbetslöshet, eller genom att minska möjligheten till utbildning och kompetensutveckling blir insatserna kontraproduktiva. Det ökar risken för inlåsning i fel jobb. Det minskar den positiva rörligheten på arbetsmarknaden och stänger därmed ute fler från jobbchanserna. Det minskar också effektiviteten och produktiviteten i ekonomin.

Allt fler politiska partier vill att "alla ska med". Men om det ska vara möjligt krävs konkreta åtgärder och en förnyad politik både från höger och vänster. Då måste vi också i högre grad våga prata om ökade incitament för arbetsgivarna och för våra institutioner, inte bara om incitament för löntagarna. I stället för att ensidigt individualisera strukturella problem bör vi tydligare fokusera på att skapa strukturer som gör att människor kan växa och utvecklas och som gör att samhället blir bättre på att tillvarata löntagarnas kompetens och arbetsförmåga.

FTF – facket för försäkring och finans

försvarsförbundet

FINANSFÖRBUNDET

**JOURNALIST
FÖRBUNDET**

teaterförbundet
fackförbundet för scen & media

Polisförbundet

SFHL

UNIONEN

SKTF

symf

 Lärarförbundet

